

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

”Men nu insåg jag hur stor påverkan min pappa och hans missbruk hade på mig”

- **En narrativt inriktad studie om hur vuxna berättar om sin uppväxt med en alkoholmissbrukande förälder.**

Camilla Nordmark och Elvira Lindqvist

Kandidatuppsats (SOPA 63)

HT 2017

Handledare: Mats Hilde

Abstract

Authors: Camilla Nordmark och Elvira Lindqvist

Title: "But now I realize how much impact my father and his addiction had on me"

Supervisor: Mats Hilde

Assessor: Jan Magnusson

The aim of this study was to examine adult's stories about their childhood with an alcohol-abusing parent. The focus was to see how the storyteller describes his upbringing and relationship with his parent. Our question formulations were how the relationship between the storyteller and the abusive parent is described and how it has affected the person's self-image, how the storyteller describe his feelings of guilt and shame and how the storyteller describe the responsibility they feel about their addictive parent. The study used a qualitative approach with a narrative analysis based on four autobiographical books. The theoretical design was based on a social constructive perspective. The result showed that there is a connection between the parents' alcohol-misuse and the child's self-image, feelings of guilt, shame and responsibility. We also found that the relationship between the child and the abusive parent during childhood is described as loving.

Keywords: Family structure, relations, alcoholic parents, misuse alcohol, affect children.

Innehållsförteckning

1. PROBLEMFORMULERING	4
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
2. KUNSKAPSLÄGET	6
2.1 RELATION TILL MISSBRUKANDE FÖRÄLDER	6
2.2 SJÄLVBILD	7
2.3 SKULD OCH SKAM	8
2.4 ANSVAR	9
3. TEORI	10
3.1 SOCIALKONSTRUKTIVISM	10
3.2 SOCIALA KONSTRUKTIONER STÄNDIGT UNDER FÖRÄNDRING	11
3.3 SPRÅKET SOM SOCIALT KONSTRUERAT	12
4. METOD	14
4.1 METODOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN	14
4.2 NARRATIV ANALYS	15
4.3 MATERIAL	17
4.4 URVAL	18
4.5 VÅR ANALYSMETOD	18
4.6 METODENS TILLFÖRLITLIGHET	19
4.7 ARBETSFÖRDELNING	21
4.8 FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGANDEN	21
5. RESULTAT OCH ANALYS	23
5.1 BESKRIVNING AV BERÄTTELSE	23
5.2 BERÄTTARJAGETS RELATION TILL SIN MISSBRUKANDE FÖRÄLDER	24
5.3 BERÄTTARJAGETS SJÄLVBILD	27
5.4 SKULD OCH SKAM	30
5.5 ANSVAR	33
6. AVSLUTANDE DISKUSSION	39
6.1 BARN SOM TVINGAS HÅLLA MISSBRUKET HEMLIGT	40
6.2 ANDRA PERSONERS PERSPEKTIV	40
7. REFERENSLISTA	42

1. Problemformulering

Idag lever runt 200 000 barn i Sverige med minst en förälder som missbrukar alkohol eller andra droger. I genomsnitt blir det två till tre barn i varje svensk skolklass (Alkoholkommittén 2007). Studier visar att barn till alkoholister löper en stor risk att bli omhändertagna av sociala myndigheter till följd av missförhållanden i hemmet (Malmström 1993). Av samtliga barn som omhändertagits med tvång i Stockholm år 1970, hade över hälften av barnen någon eller båda föräldrarna som missbrukade. I huvudsak gällde det alkoholmissbruk, men det innefattade även drogmissbruk, läkemedelsmissbruk och blandmissbruk. För en majoritet av dessa barn, närmare bestämt 78 %, hade uppväxten präglas av många flyttningar och förändringar mellan hemmet och vistelser utanför hemmet (ibid.). Livet i en alkoholistfamilj brukar beskrivas som oförutsägbart och kaotiskt. Det brukar finnas outtalade regler som styr i dessa familjer, så som att man inte får prata om det verkliga problemet, vilket då är alkoholismen (SOU 1998:31). Barnet i en missbrukande familj brukar även ofta ta över ansvaret för sin förälder eller föräldrars missbruk. Dessa barn tenderar att utveckla en tidig social mognad med risk för psykisk ohälsa (Ahmad & von Knorring 2002). I en rapport från Socialstyrelsen (2013) beskrivs det hur olika barn påverkas när föräldrarna har olika former av problematik. När ett barn växer upp i en familj där en eller båda föräldrarna har ett missbruk kan detta påverka hur barnet utvecklas som i sin tur bidrar till att barnet känner sig utsatt (Socialstyrelsen 2013, s. 33). I rapporten *Barn till föräldrar med missbruk behöver få stöd tidigare* skriver Socialstyrelsen (2015) att det krävs att insatser som riktar sig till barn med alkoholmissbrukande föräldrar behöver öka. Dem menar på att framförallt missbruk i familjer visar sig ge kraftigt försämrade förutsättningar i livet. Vidare skriver Socialstyrelsen (2015) att ökade förebyggande insatser till dessa barn kan bidra till en mer fördelaktig utveckling i deras liv.

Socialstyrelsen (2015) skriver att Göteborgs universitet har genomfört en kartläggning bland niondeklassare i slumpvis utvalda skolor i Sverige för att få en bild av i vilken omfattning barn tar ansvar för sina föräldras missbrukande anhöriga. Studien visar att omkring 3 % av barnen stannar hemma från skolan minst en gång i veckan för att ta hand om någon i familjen. Socialstyrelsen (2015) menar att dessa barn och deras behov därför behöver uppmärksammas av omgivningen och det mycket tidigare.

Detta visar på en komplex problematik, men framförallt att det är ett problem av stor omfattning i barns vardag. Alkoholmissbruk som är ett väldigt tabubelagt ämne är förknippat med mycket skuld och skam. Det gör att många barn inte vågar berätta om sin hemsituation för någon annan. Det kan ofta vara en lång process innan barnet tar mod till sig att berätta. Som socionomer kommer vi med stor sannolikhet att möta eller på annat sätt komma i kontakt med barn och unga som lever med missbrukande föräldrar. Vilket gör att vi som framtida socionomer måste vara uppmärksamma, se tidiga tecken och ha kunskap om dessa frågor för att kunna hjälpa dessa barn så tidigt som möjligt. Vi kan även komma i kontakt med vuxna som under sin barndom vuxit upp med missbruk inom familjen. Med bakgrund av detta är det av stor vikt att vi har större förståelse och kännedom om hur barnet påverkas av missbruk inom familjen, för att kunna göra det bästa för barnet.

Genom att leta efter tidigare forskning avseende ämnet hittar vi en del men vi finner att det finns en kunskapslucka gällande vuxnas berättelse om sin uppväxt med en alkoholmissbrukande förälder. Vi har därför valt att avgränsa vår studie genom att titta på vuxnas berättelse om hur det är att växa upp med en alkoholmissbrukande förälder samt hur de har påverkats av detta.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syfte

Syftet med denna studie är att med ett narrativt perspektiv undersöka vuxnas berättelser om den egna uppväxten tillsammans med en alkoholmissbrukande förälder.

Frågeställningar

- Hur beskrivs relationen mellan berättarjaget och den missbrukande föräldern och hur har den påverkat personens självbild?
- Hur beskriver berättarjaget sina känslor av skuld och skam under sin uppväxt?
- Hur beskriver berättarjaget det ansvar de känner gentemot sin missbrukande förälder?

2. Kunskapsläget

Vårt sökande efter relevant forskning inom området har skett genom flera olika databaser. Vi har använt oss av databaserna LubSearch och Libris. Här har vi funnit att det har varit svårt att hitta artiklar som utgår från barns egna berättelser. Vi har därför fokuserat på att hitta relevant forskning som berör olika delar av vårt syfte. Vi har valt att dela upp tidigare forskning i fyra olika teman som behandlar våra frågeställningar, vilket i detta avsnitt kommer att vara; relation till missbrukande förälder, självbild, skuld och skam samt ansvar.

2.1 Relation till missbrukande förälder

Näsman och Alexanderson (2017) har i *Föräldrar med missbruksproblem - möten mellan barnens och föräldrarnas perspektiv* genomfört intervjuer med både föräldrar och barn där föräldrarna har eller har haft missbruksproblem under barnens uppväxt. Studien framställer hur föräldrar och barn på olika sätt berättar om sina upplevelser gällande missbruket och hur det har påverkat dem på olika sätt. Missbruket uttrycks på olika sätt och genom intervjuerna har det framkommit fem olika kategorier som Näsman och Alexanderson (2017) använder sig av; mental frånvaro, brist på kroppskontroll, fysisk frånvaro, våld och kränkningar och suicidförsök och överdoser. En del av de intervjuade föräldrarna beskriver att deras mentala frånvaro beror på att de somnar till, alternativt medvetet går och lägger sig för att barnet inte ska se och märka att föräldern är berusad. Vidare berättar barnen att de upplever att det är svårt att väcka sina föräldrar när de sover, vilket de finner är skrämmande (Näsman & Alexanderson 2017).

I en artikel som Rotunda, Sherer och Imm (1995) skrivit framgår en granskning av den mest framträdande forskningen om sambandet mellan alkoholberoende och familjepsykologi. Granskningen behandlar de mest generella effekterna av alkoholmissbruk i familjer i jämförelse med "friska" familjer. Det visar att familjer med en alkoholmissbrukare präglas av höga nivåer av negativitet och konflikt, samt minskad nivå av sammanhållning och uttrycksförmåga. Det visar även att familjer med en alkoholmissbrukare ofta leder till att familjen blir dysfunktionell. Ett familjesystem som Saatcioglu, Erim och Cakmak (2006) tar upp benämns som "den ofullständiga familjen", vilken bygger på instabilitet inom relationerna både inom familjen men även mot andra. Tidigare var här familjen fungerande, men är nu hindrad av alkoholen. Vidare menar Saatcioglu, Erim och Cakmak (2006) att det

inte är substansen alkohol i sig som är mest oroväckande i detta sammanhang, utan snarare den beroende personen.

Windle (1996) betonar föräldrarnas roll i familjesystemet och menar på att det är en viktig faktor för barnets anpassning och utveckling. Windle (1996) har utfört en litteraturstudie, där resultatet visar att barnet under sin uppväxt påverkas av både biologiska, psykologiska och sociokulturella faktorer. Med det menar han att föräldrar som har ett alkoholmissbruk kan påverka barnets anpassning och utveckling, genom då ett försvagat föräldraskap i och med missbruket. Detta då missbruk kan orsaka oberäknlighet i föräldrarnas beteende, att föräldern ger dubbla budskap, och att föräldern kan skapa instabilitet i relationen med barnet. Föräldern kan även visa på en lägre nivå av känslomässig tillgänglighet och omvårdnad för barnet. Det i sin tur kan leda till att barnet påverkas känslomässigt av sin förälders otillgänglighet. Windle (1996) betonar även att alla familjer med en alkoholmissbrukare inte nödvändigtvis har samma påverkan på familjen och relationer. För vissa alkoholmissbrukare blir föräldrarollen inte så påverkad, och i andra fall blir relationerna väldigt skadade (ibid.).

2.2 Självbild

Rangarajan och Kelley (2006) har genomfört en studie där de undersökte det vuxna barnets upplevelse av hur familjemiljön under uppväxten med en missbrukande förälder kan ha påverkat deras självkänsla. Studien visar på att barn som har vuxit upp med missbrukande föräldrar har en lägre självkänsla. Det framgår även att de barn har en större tendens att nedvärdera sig själv i jämförelse med barn som vuxit upp i ett "fungerande" hem. I studiens resultat visade det på att en alkoholmissbrukande förälder ofta har ett avvisande och ignorant beteende mot barnet, vilket i längden skadar barnets självkänsla och därmed självbild. Det framkommer även att missbrukande föräldrar inte i samma utsträckning ger barnet positiva ord och den respekt som den skulle behöva, vilket också bidrar till en sämre självkänsla hos barnet (ibid.).

Godsall, Jurkovic, Emshoff, Anderson och Stanwyck (2004) har genomfört en studie för att se vilka sammanhang föräldrar som missbrukar alkohol har på barns självbild samt hur familjens struktur påverkar barnets självbild. Barnen som deltog i studien var både högpresterande och lågpresterande barn. Dessa valdes ut genom att skolor rekommenderade de högpresterande barnen till studien medan de lågpresterande barnen valdes ut genom ett program de

medverkade i. Det framgår att barnen har både alkoholmissbrukande föräldrar och alkoholfria föräldrar. Resultatet visar på att barn som är lågpresterande har i större utsträckning missbrukande föräldrar. Studien visar även att detta bidrar till att barnets självbild är destruktiv, främst genom att familjestrukturen är uppbyggd på ett destruktivt sätt. Vidare menar Godsall et al. (2004) att då familjestrukturen är destruktiv innebär detta att barn får ta på sig mer ansvar och därigenom blir "föräldrabarn", vilket innebär att de inte får leva ut sin barndom som ett "vanligt" barn. Genom att ett barn tar mer ansvar och tar på sig föräldrarollen medför detta att barnets syn på sig själv ändras. Godsall et al. (2004) menar att även då de fick fram att barns självbild ser annorlunda ut beroende på om en förälder missbrukar eller inte så innebär det inte att det är föräldrarnas missbruk som är den avgörande faktorn. Vidare belyser Godsall et al. (2004) att deras studie inte tar hänsyn till andra aspekter som kan komma att påverka barnets självbild, exempelvis sexuella övergrepp, psykiskt och fysiskt våld och så vidare. Allt som allt går det att utlösa en koppling mellan föräldrars missbruk och barns destruktiva syn på sig själv (ibid.).

2.3 Skuld och skam

Näsman och Alexanderson (2017) menar att det finns olika faktorer och händelser som ser olika ut för föräldrar och barn, dessa blir även tydligt genom att det skiljer sig hur olika familjer ser på missbruket. En anledning till att föräldrar och barn ser olika på missbruket och hur föräldern är när den är berusad kan vara att ett barn till skillnad från en förälder inte har behovet att förminska missbruket (Näsman & Alexanderson 2017). En förälder som skäms över sitt missbruk och hur hen är när hen är berusad kan bidra till att de förminskar situationen samt vilken påverkan det har haft på barnet.

Saatcioglu, Erim och Cakmak (2006) har utfört en litteraturstudie gällande alkoholmissbruk inom familjer. De kom då fram till att då en person i familjen missbrukar så påverkas alla familjemedlemmar. Studien visar även på att det är vanligt att barn till missbrukande föräldrar även dem utvecklar ett eget missbruk. Saatcioglu, Erim och Cakmak (2006) menar vidare att det råder olika familjesystem och att det är missbruket som styr familjens organisation och välbefinnande. Ett av systemen som de tar upp benämns som det "komplicerade familjesystemet", där missbruket börjar dras fram i ljuset och de övriga familjemedlemmarnas beteende börjar efterlikna den som missbrukar alkohol på olika sätt. Hela familjens energi

läggs på alkoholen. Konflikter inom familjen börjar eskalera och känslomässiga, fysiska och personliga problem trappas upp (ibid.).

2.4 Ansvar

I en studie framkommer det att barn tar över föräldraansvaret på olika sätt. Näsman och Alexanderson (2017) skriver om begreppet föräldrafiering vilket innebär “att barn utför uppgifter som normalt i deras kultur utförs av vuxna”. Detta beskrivs på olika sätt av föräldrarna och barnen. Bland föräldrarna finns det några som själv beskriver att deras barn har tagit ett stort ansvar i hemmet. Medan det finns dem som inte själva anser detta, då barnen istället beskriver det. Barnen beskriver att de har fått utföra sysslor i hemmet för att föräldern inte har klarat av det. Detta medför att föräldrar och barn ser på föräldraansvaret på olika sätt (Näsman & Alexanderson 2017). Rotunda, Sherer och Imm (1995) menar att familjer med dessa problem ofta strider med alkoholismen genom att försöka förneka problemet och till slut försöka att eliminera det. I Rangarajan och Kelleys (2006) studie så framkommer det att barn till missbrukande föräldrar ofta tvingas att ljuga och hålla situationen hemma hemlig från omgivningen. Barnet blir ofta instruerade av sina föräldrar hur de ska göra för att bevara denna familjehemlighet.

3. Teori

I nedanstående avsnitt redogör vi för det socialkonstruktivistiska perspektivet, vilket är den teoretiska utgångspunkten vi utgår ifrån i vår uppsats. Socialkonstruktivism som teoretisk utgångspunkt är aktuell i vår studie då berättelser är konstruktioner vilket gör att berättarnas "verklighet" som vi utgår ifrån är konstruerad. Detta då vår analysmetod är utifrån en narrativ forskningsansats, vilket innebär att vi inte utgår ifrån en "sann" tolkning utan vi är öppna för olika tolkningar i varje berättelse. Hydén (1997, s. 17) menar att den sociala verkligheten är narrativ i sin karaktär, vilket gör att vår teori och metod är lämpliga tillsammans i denna studie.

3.1 Socialkonstruktivism

En socialkonstruktivistisk ansats utgår ifrån att det inte finns några objektiva fakta eller självklara sanningar. Teorin ifrågasätter saker och ting som i allmänhet ses som naturligt och det rätta. Snarare än att se saker utifrån ett allmänt perspektiv, så använder sig socialkonstruktivismen av ett kritiskt perspektiv. Istället ses verkligheten som en produkt av ett kollektivt handlande, eller med andra ord som ett resultat av sociala processer. Socialkonstruktivismen syftar till att handlingarna vi utför i vårt vardagliga liv inte är bestämda av naturen, utan att de är socialt konstruerade tillsammans av oss människor (Wenneberg 2010, s.11). Genom detta synsätt upptäcks det att även sociala beteenden och fenomen är socialt konstruerad, och på så sätt inte naturligt givna som vi annars skulle påstå. Det kan handla om ett beteende, en känsla eller ett synsätt. Exempelvis ses lycka som en naturlig och mänsklig handling, medans socialkonstruktivismen menar att så inte är fallet. Det handlar då istället om ett beteende och en känsla som vi har skapat tillsammans, då exempelvis "lycka" kan uttryckas på olika vis och i skilda kulturer (Wenneberg 2010, s. 62).

Vidare så menar socialkonstruktivismen utifrån ett sociologiskt perspektiv att vi människor har en tendens att skapa vanor som i sin tur sprider sig till andra människor, som sedan tar efter dessa vanor. Dessa vanor upprepar sig sedan under en lång tid, vilket bidrar till skapandet av strukturella mönster och normer som styr människors handlingar och agerande. Dessa normer och mönster kan finnas reglerade i vår lagstiftning, men också visa sig på ett mer vardagligt plan. Människor som föds in i samhällets institutioner ser då dessa principer

som givna. I och med att vi växer upp i dessa institutioner som vår sociala verklighet innefattar, så fortsätter vi att införliva dessa normer (Wenneberg 2010, s. 32).

Socialkonstruktivismen innebär också att vi bör utforska och ifrågasätta det som vi annars tar för givet, som vi anser är självklara och naturliga för oss (Wenneberg 2010, s. 13). Den grundläggande principen inom en socialkonstruktivistisk ansats är alltså att inte acceptera sociala företeelsers "naturlighet" och att de alltid har varit så eller heller inte kan vara eller se annorlunda ut (Wenneberg 2010, s. 62). Vidare menar Wenneberg att verkligheten inte enbart är som den är eller ter sig vid en första anblick, helt enkelt så som den ser ut på ytan.

Socialkonstruktivism öppnar istället upp för att betrakta saker och ting på ett annat sätt och med ett annat synsätt. Det öppnar möjligheterna att studera verkligheten på ett annat och för många mer intressantare sätt, snarare än att bara samla in objektiv fakta om verkligheten på det sätt som vi ser den direkt. Det finns alltså större möjlighet att tränga bakom "verklighetens" yta och dess tings betydelse och naturlighet (Wenneberg 2010, s. 66-67).

Berger och Luckmann (1979) skriver i boken *Kunskapssociologi* även om hur verkligheten är konstruerad av oss människor. De menar att verkligheten konstrueras socialt och att vi måste analysera de processer genom vilka detta sker. För att göra detta tar de vidare upp frågor vi bör ställa oss, så som *vad är verkligt?* och *Hur ska man kunna veta något?* (Berger & Luckmann 1979, s. 10). I vår studie blir detta till stor vikt för oss då vi utifrån vår narrativa analys ska se förbi den objektiva faktan i berättelserna, och snarare istället öppna upp för att se verkligheten på ett annat sätt i berättelserna.

3.2 Sociala konstruktioner ständigt under förändring

Jönson (2010) menar att socialkonstruktivismens utgångspunkt är att "verkligheten" är socialt överenskommen och ligger som föremål för ständiga omförhandlingar. Vidare menar han att efter det så uppkommer ett intresse för denna interaktion, men även processer som skapar våra uppfattningar om hur saker och ting faktiskt är samt vad dess konsekvenser blir till följd av en verklighetssyn (Jönson 2010, s.17). Bryman (2011) menar också på att verkligheten är konstruerad genom samspelet mellan människor, och att den hela tiden är under förändring (Bryman 2011, s.37). Detta betyder att vi genom vår medvetenhet kan vidga vårt synsätt för att se bortom de sociala konstruktioner samt förändra dem.

3.3 Språket som socialt konstruerat

Wenneberg tar även upp att språket är socialt konstruerat, och därmed att vår uppfattning av och vår kunskap om verkligheten blir socialt konstruerad. Då språket är socialt konstruerad blir även vår uppfattning om verkligheten socialt konstruerad (Wenneberg 2010, s. 12). Hur vi ser på till exempel vår kunskap om världen kan alltså påverkas av språket. Även Berger och Luckmann (1979) skriver om språket som en social konstruktion, som ger oss som människor utrymme för flera tolkningar. Som ett exempel att vi kan tolka "innebörden" i en dröm eller annat genom att via språket inordna den i vardagslivet. Detta gör att beroende på personen, uppfattas denna händelse och ger uttryck i språket på olika sätt (Berger & Luckmann 1979, s. 54). Även Sahlin (2013) diskuterar kring sociala konstruktioner och därmed nämner språket som en stor del i det hela. Hon tar också upp ett exempel för att illustrera hur händelser från verkligheten kan uppfattas, tolkas och konstrueras genom språket. Hon menar att två parter, liksom eventuella vittnen, kan ha helt olika föreställningar om huruvida en händelse, säg ett våldsbrott, ägt rum och diskutera bakgrunden till det. Samma handling definieras av den eller dem som drabbas. Även om deras berättelser om händelsen sedan stämmer överens, så är det inte givet att de definierar våld eller brott på samma sätt vilket ändå ger ett annorlunda uttryck genom språket (Sahlin 2013, s. 130). Detta medför att vår verklighet genom språket kan beskrivas och se annorlunda ut beroende på personen som berättar det. Denna kunskap blir till stor vikt för oss i vår uppsats, då vårt material enbart utgår ifrån skriftliga berättelser skrivet i deras egna språk.

Socialkonstruktivismen menar alltså att det inte finns någon självklar sanning eller objektiv verklighet. Det vi istället ska fokusera på är interaktionen mellan människan och samhället och vad som kan följa av det. Olika fenomen, såsom ansvarstagande, skapandet av sin självbild samt känslor som skuld och skam kan alltså ses på olika sätt utifrån vilken kontext, kultur och vilken tid vi lever i. Våra världsbilder skiljer sig åt och vi ser på saker och ting på olika sätt, samt även vår definition av olika fenomen- vilket inkluderar definitionen och synsättet på exempelvis känslor som skuld och skam. Vår teoretiska utgångspunkt, socialkonstruktivismen, får alltså betydelse för oss på hur vi kan se på dessa fenomen som visar sig i våra berättelser. Vad som är ett problem eller en känsla kan alltså beskrivas på olika sätt, som exempelvis känslan av skuld och skam. I våra berättelser så är det författarna som själva beskriver sin verklighet och de upplevelser de varit med om. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan dessa berättelser antas återspegla deras upplevda

erfarenheter. Genom att studera självbiografierna kan vi alltså studera de konstruktioner och bilder av deras “verklighet” utifrån författarnas perspektiv.

4. Metod

4.1 Metodologiska överväganden

Den ansats som valts för vår studie är kvalitativ. Bryman (2011, s. 371) skriver om skillnaderna mellan kvantitativa och kvalitativa metoder. Han menar att syftet inom kvantitativa undersökningar oftast är att möjliggöra generalisering, och att det ofta är forskarens förbestämda intresse och frågor som leder studien. Inom kvalitativa undersökningar däremot finns det istället oftast en strävan efter förståelse av erfarenheter, värderingar, beteenden och upplevelser eller åsikter. En kvalitativ metod används när man vill undersöka hur en person uppfattar den sociala verklighet som hen lever i (ibid.). Syftet med denna studie är som tidigare nämnt att med ett narrativt perspektiv undersöka vuxnas berättelser om den egna uppväxten tillsammans med en missbrukande förälder. Fokus ligger på hur berättarjaget beskriver sin uppväxt och relation till sin förälder. Då studien söker tolkningar, känslor, beteenden och upplevelser och detta på ett mer djupgående sätt så känns en kvalitativ metod mest lämpad för vår studie. Med bakgrund av Bryman (2011, 371) så är även en kvalitativ metod mest lämpad för oss då vi i vår studie strävar efter att undersöka hur en person uppfattar den sociala verklighet som den lever i.

Den metod vi har använt oss av för själva analysen av datainsamlingen är men hjälp av en narrativ forskningsansats och det material vi valt att utgå ifrån är självbiografiska böcker. Enligt Boréus (2015, s. 157) finns inom samhällsvetenskap flera olika skäl till att analysera texter, bland annat så påverkas samhället av texter. Detta bidrar även till att forma de föreställningar om hur samhället ser ut som människor har. Texter påverkar människor på olika sätt och ger samhällsforskare skäl till att studera dem närmare. Texter påverkar människor genom deras värderingar, föreställningar och relationen mellan grupper (Boréus 2015, s.157-158). En narrativ analys lägger fokus på att texter är berättelser. Enligt Boréus (2015, s.169) granskar man berättelserna genom att följa handlingen i böckerna, vilka händelser som inträffar samt i vilken tidsföljd. Vid en narrativ analys kan man bryta ner olika berättelser för att se på vilken handling, mönster och roller som förekommer i dessa (Boréus 2015, s.170). För att detta tillvägagångssättet ska bli intressant krävs det att man har en forskningsfråga som man utgår ifrån. Ett kriterium för att detta ska vara genomförbart är att man analyserar flera än en berättelse (ibid.). En narrativ forskningsansats är en lämplig metod för vår studie då vi syftar till att bryta ner de berättelser vi läser för att se på vilka mönster som framkommer och vad vi kan utläsa av dessa.

4.2 Narrativ analys

Analysen av vår valda litteratur har alltså gjorts med hjälp av en narrativ metod. Johansson (2005, s. 27) menar att användning av narrativa analyser och metoder ska uppfattas som en tolkande aktivitet. Det är en aktivitet där man inte ser något som en "sann" tolkning, utan snarare utgår ifrån att varje berättelse är öppen för flera olika tolkningar. Frågor som forskaren bör fråga sig är: *Vad betyder den här berättelsen? Vilken mening har den?*. När man pratar om tolkning i vetenskapliga sammanhang så förknippas det med hermeneutik. Hermeneutik är en metod för att tolka mening och betyder just tolkningslära. Det handlar alltså om att tolka mening, men inte en enda given mening, utan då om tolkning av komplexa meningssammanhang med flera olika betydelser (ibid.). Johansson menar vidare att en av innebörderna av skiftet från en realistisk ansats till en konstruktionistisk ansats är ett skifte från det berättade till själva berättandets form. Tyngden ligger då istället på *hur* det sägs, snarare än enbart se på *vad* som sägs. Den analytiska skillnaden mellan innehåll och form lyfts då fram, mellan vad som hände och hur dessa händelser representeras (Johansson 2005, s. 220). Skott (2004, s 130) menar att när man studerar i narrativ mening så försöker man göra det tydligt hur en särskild berättelse har formats och *vad* den vill förmedla. Här kan vi dra en parallell till vår teoretiska utgångspunkt som spelar en betydande roll i vår narrativa analys. Då den narrativa analysen ses som en tolkande aktivitet som är öppen för flera olika tolkningar så är det av stor vikt att vi i dessa berättelser ser på verkligheten som konstruerad och därmed öppnar upp för desto fler tolkningar.

Det narrativa forskningsfältet är ett brett forskningsfält som innebär att vid en narrativ analys av berättelser så bidrar detta till att vi får möjlighet se nya perspektiv samt se på berättelserna på nya sätt (Hydén 2008, s.91). Vid en narrativ analys av berättelser så är det viktigt att ha i åtanke vilken betydelse berättelsen har. Hydén (2008, s.91-92) menar att det finns argument som tydliggör varför berättelser är viktiga och han redovisar tre olika argument. En av dessa syftar på det sociala sammanhanget mellan berättandet och berättelsen och vilka konsekvenser detta har för hur berättelsen är organiserad och framförd (Hydén 2008, s.92). En berättelse används på olika sätt i vardagen och kan vara en historia, en saga, en självbiografisk livsberättelse och mycket mer. En berättelse som är textbaserad handlar främst om sammanhanget mellan det kulturella och sociala, vilket är väsentligt för att förstå berättelsen och vilken funktion berättelsen har och uppfyller. Grunden för en berättelse

bygger på “ett speciellt sätt att lyssna till och uppfatta ord både skrivna eller muntliga” (Hydén 2008, s.94). Hydén menar vidare att en narrativt inriktad analys lägger fokus på hur berättelserna är uppbyggda, berättandets sociala samspel och genom detta betonas processer snarare än kategoriindelning (Hydén 2008, s.99).

Då vi utgår ifrån berättelser bör vi förtydliga hur en berättelse ses utifrån ett narrativt perspektiv, vilket även ses på liknande sätt utifrån vår teoretiska utgångspunkt socialkonstruktivismen som vi tagit upp i föregående avsnitt. Hydén (2008) menar att begreppet *berättelse* syftar på två stycken olika fenomen. Det första är den narrativa diskursen, vilket innebär de ord som vi hör eller läser när vi tar del av en berättelse. Genom kombinationen av ord och melodi kan vi som lyssnare förstå hur vi ska tolka, kombinera och förstå orden så att vi hör en berättelse. När vi sedan har lyssnat färdigt så har vi en berättelse i en andra mening, nämligen som en helhet som vi skapat genom lyssnandet. Sammanfattningsvis menar han alltså att en berättelse i grunden bygger på ett speciellt sätt att lyssna till och uppfatta ord - muntliga eller skrivna (Hydén 2008, s. 93-94). Detta är något vi har haft i åtanke under vår studie, hur vi ser och uppfattar orden i våra berättelser för att i sin tur bryta ner och kunna se på olika mönster. Genom att titta på berättelser ur ett narrativt perspektiv menar Hydén (1997, s.17) att den sociala verkligheten är narrativ i sin karaktär. Utgångspunkten i den narrativa analysen blir då att sociala verkligheten är formad och uppbyggd kring en rad olika narrativa berättelser (Hydén 1997, s.17-18). Vid narrativ analys på berättelser finns det även kriterier som förtydligar vad en berättelse är. Hydén (1997, s.18) beskriver dessa kriterier samt tar upp att det finns skillnader mellan muntliga och skriftliga berättelser. Vid en skriftlig berättelse har berättaren möjlighet att formellt bearbeta sin berättelse genom att korrigera meningsbyggnad samt ordval (ibid.).

Enligt Johansson (2005) har det bildats en ny syn angående berättelser och vilken vetenskaplig representation de har. I berättelser och narrativitet har det erkänts att dessa är grundläggande för hur vi får kunskap om den sociala verkligheten samt frågor avseende den (Johansson 2005, s.41). Skott (2004) menar att berätta är en handling som genererar en berättelse, vilken kan tolkas och omtolkas flera gånger. Narrativ forskning undersöker snarare berättandets villkor och berättelsens struktur och innehåll (Skott 2004, s. 9).

Vidare menar Hydén (2008) att händelserna i en berättelse kan skildras utifrån olika perspektiv eller genom olika personers ögon. Den självbiografiska berättelsen som är av vikt för oss bygger exempelvis på att det som händer ses och upplevs genom *jagets* ögon (Hydén 2008, s. 97). Vidare menar Hydén (2008, s. 98) att både berättaren och de som lyssnar konstruerar berättelsen på olika sätt, detta sker genom att berättaren konstruerar berättelsen olika beroende på vem som är publik. Lyssnarna tolkar berättelsen utifrån hur hen vill att den ska uppfattas. Genom att vi läser självbiografier som är skrivna utifrån berättarens perspektiv har vi endast dennes perspektiv att utgå ifrån. Ytterligare en faktor som vi har haft i åtanke under vår insamling av empiri är att då det är en författare som har berättat sin berättelse medför detta att det är dennes sanning och vi inte har haft möjlighet att ta del av någon annans perspektiv. Då vi har delat upp självbiografierna så har berättelserna därmed tolkats av den ena personen och sedan återberättas för den andra. Detta medför att tolkningen av berättelsen hade kunnat bli annorlunda om båda två hade läst självbiografierna.

4.3 Material

De enheter vi väljer att utgå ifrån är fyra stycken böcker som avbildar hur det är att växa upp med missbrukande föräldrar. Böcker har vi valt då vi syftar till en bredare och djupare livsberättelse. Vi begränsar oss till endast självbiografiska böcker, och som urvalskriterium är då att de ska innehålla beskriva erfarenheter hos författarna av att ha vuxit upp med en missbrukande förälder. En annan avgränsning vi gör är att endast inkludera böcker som är tillgängliga i pappersform och som finns utgivna på svenska. Ytterligare ett kriterium är att vi väljer att avgränsa oss till böcker som inte är äldre än 15 år gamla. Detta för att resultatet ska bli så sannolikt och realistiskt som möjligt.

För att hitta självbiografiska böcker som har varit lämpliga för vår studie har vi testat oss fram på olika sätt. Ett sätt har varit att söka på internet för att få fram självbiografier som är lämpliga, detta resulterade i att vi endast fick fram ett fåtal böcker. Vidare har vi tagit hjälp av två olika bibliotekarier på två olika bibliotek för att få hjälp att hitta flera alternativ. Den ena bibliotekarien använde sig av en kombination av följande sökord: biografi, uppväxt, föräldrar och missbruk. Genom dessa sökord fick hen fram tio stycken olika böcker. Den andra bibliotekarien använde sig av en kombination av sökorden: missbruk, självbiografi och barn. Hen fick då fram fyra stycken olika böcker. Då vi sedan gick igenom böckerna valde vi ut fyra stycken som passar in på vår studie utifrån våra kriterier, alltså genom ett målstyrt urval.

4.4 Urval

Den urvalsmetod som vi har använt oss av för att samla in vårt textmaterial är genom ett målstyrt urval. Ett målstyrt urval handlar i huvudsak om att välja ut enheter, såsom bland annat dokument, med direkt hänvisning till de forskningsfrågor som har formulerats för undersökningen (Bryman 2011, s. 350). Vid ett målinriktat urval väljs platser, personer och så vidare ut för att de är av relevans för att få en förståelse av forskningsproblemet som ska undersökas. Forskaren bör även vara klart medveten om vilka kriterier som är relevanta för att inkludera eller utesluta ett fall (Bryman 2011, s. 192). Eftersom att vårt syfte är att undersöka hur vuxna barn berättar om sin uppväxt med missbrukande föräldrar, så har vi ett direkt typ av material som vi vill få fram och undersöka. Detta gör att vi inte har kunnat använda oss av andra mer slumpmässiga urval. Ett målstyrt urval kändes därför rätt för vår undersökning. Utifrån vårt syfte och frågeställningar har vi alltså valt ut de enheter med direkt hänvisning till vår undersökning. Eftersom att vi har läst fyra självbiografier har detta medfört att vår studie är begränsad. Vi får inte lika omfattande resultat som hade varit betydelsefullt för att kunna dra mer generaliserande slutsatser.

4.5 Vår analysmetod

Då vi har använt oss av dokument som datakälla medför det att vi har kodat materialet som vi har använt oss av. Enligt Remnstam och Wästerfors (2015, s. 224) finns det olika steg vid kodningen, det första är att man läser texten spontant med kommentarer i materialet. Nästa steg innebär att man använder sig av dessa kommentarer för att hitta olika mönster och intriger (ibid.). Genom att ta lärdom av detta påbörjade vi utförandet av vår studie genom att vi läste materialet och gjorde kommentarer i marginalen för att senare kunna analysera materialet med hjälp av de mönstren och intriger som dykt upp.

Den narrativa analysen började alltså med att vi läste igenom våra texter, med vårt syfte i åtanke. De meningsbärande delarna vi fann som svarade upp till vårt syfte noterade vi i ett dokument. Dessa kommentarer använde vi sedan för att kunna ta ut olika citat som vi fann var av intresse till analysen. När vi sedan tagit ut alla citat vi fann intressanta gällande vårt syfte, började vi att tillsammans markera och diskutera kring olika mönster och intriger som vi hade funnit under vår läsning. Vi återberättade våra böcker vi själva hade läst så att den andra personen kunde få en bild av boken och kunna tolka dem tillsammans. Vidare bearbetade vi

vårt material genom att se på mönster, skillnader och likheter i materialet vi tagit fram. Nästa steg var att strukturera de olika skildringar som vi fann i texterna, och därmed kunde olika återkommande intriger i berättelserna tydas. Det blev då tydligare för oss vad som stod ut i böckerna enligt vår tolkning. Genom citaten från de olika böckerna syntes det olika mönster och intriger som var intressanta att analysera. Vidare så tog vi ut de mönster som vi fann mest relevanta i berättelserna, dessa mönster framgick inte alltid i samtliga berättelser vilket gjorde det möjligt för oss att se hur olika berättelserna var. Därefter läste vi vårt noterade material igen, nu med våra funna intriger i åtanke. Detta för att vi tillsammans skulle välja ut de mest relevanta citat inom varje intrig som vi skulle använda oss av i vår analys. Detta medförde även att vi fick ännu en möjlighet att tolka materialet, vilket gjorde att materialet kunde växlas mellan helhet och delar. Därefter gavs en beskrivning och analys av resultatet genom att använda oss av våra funna intriger som vi delade upp i olika delar i analysen, och med tillhörande citat från vårt material för att stärka vår analys genom att använda berättarnas egna ord.

4.6 Metodens tillförlitlighet

Vid arbetet av denna studie har vi behövt tänka och reflektera kring om metoden och studien blir tillförlitlig. I en kvantitativ forskning använder man sig av begreppen reliabilitet och validitet. Då vi har valt att använda oss av en kvalitativ studie har vi behövt använda oss av begreppen tillförlitlighet och äkthet/autenticitet (Bryman 2011, s. 351-352). Vid en kvalitativ studie har begreppet tillförlitlighet fyra olika delkriterier; trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera, samtliga kriterier har en motsvarighet i kvantitativa metoder (Bryman 2011, s. 354). Bryman (2011, s. 489) skriver att bedömningskriterierna ser annorlunda ut när man använder sig av dokument som datakälla, de kriterier man tittar på då är; autenticitet, trovärdighet, representativitet och meningsfullhet. Genom att titta på de olika kriterierna var för sig och i förhållande till de självbiografier vi har valt att använda oss av, har vi fått en bättre inblick i om de uppfyller de olika kriterierna. Enligt Bryman (2011, s. 354) innebär trovärdighetskriteriet att man ska kontakta de personer som man studerar och dela med sig av resultatet för att säkerställa att man har förstått den sociala verkligheten på samma sätt som de studerade personerna. Den sociala verkligheten som framgår i självbiografierna har vi tolkat vilket medför att vi inte vet om vi har tolkat den rätt. Då vi använder oss av självbiografier som är offentligt publicerade medför det att slutresultatet kan skickas till de olika författarna men chansen att få svar från dem är

minimala. Enligt Bryman (2011, s. 491) finns det viss oro när man använder sig av personliga dokument som datakälla, en av dessa är om författarens känslor och tankar verkligen återges i självbiografin. Det är bra att ha en sund skepticism när man läser självbiografier, detta för att lära sig hur man ska utläsa hur författaren beskriver sina känslor (ibid.). Detta medför att vi har varit uppmärksamma på om författaren uttrycker sina känslor och tankar i självbiografin och ifall dessa förmedlas på ett tydligt sätt.

Autenticitetskriteriet innebär att man tittar på om materialet är äkta och om det kommer från upphovsmannen själv (Bryman 2011, s. 491). Vid användning av självbiografier får man titta på vem det är som har skrivit den, är det en spökskrivare, det vill säga en författare som skriver boken åt en annan, eller är det författaren som boken handlar om som har skrivit den (ibid.). För att uppfylla detta kriterium krävs det av oss att vi går igenom de självbiografier vi har valt att läsa och ser vem det är som har skrivit dem. Om det är en spökskrivare som har författat självbiografierna behöver vi titta på om personen som boken handlar om är medförfattare eller hur den har medverkat till skrivandet av boken. Kriteriet pålitlighet innebär att studien ska granskas av någon när den är klar. Genom examinationen av vår studie kommer den granskas av både klasskamrater och en examinerare (Bryman 2011, s. 355). De olika kriterierna för att studien ska bli tillförlitlig har vi haft med oss under studiens gång. Vi har arbetat kontinuerligt med detta för att studien ska bli tillförlitlig och äkta.

Vidare har det varit viktigt att se över hur vår egen position i förhållande till forskningsproblemet ser ut. Bryman (2011) skriver att ens egna värderingar kan påverka utförandet av studien. Ett vanligt förekommande problem inom samhällsvetenskaplig forskning är att man kommer för nära de man studerar, i vårt fall handlar självbiografierna vi läser om barn som växer upp med missbrukande föräldrar. Då dessa har kunnat påverka oss så har det varit extra viktigt att vi hållit oss objektiva till vårt material. Enligt Bryman behövs det att vi stärker vår medvetenhet genom att reflektera över den eventuella påverkan som våra värderingar kan ha (Bryman 2011, s. 44). Detta har vi reflekterat över fortlöpande under studiens gång.

Under studiens gång har vi återkommande behövt reflektera kring om det som framkommer i berättelserna är sant. I och med att berättelserna är skrivna av en person samt dennes

perspektiv så saknar vi en berättelse från samtliga andras perspektiv, vilket medför att vi inte kan se på det som en “absolut sanning”.

4.7 Arbetsfördelning

Under studiens gång har vår arbetsfördelning varit jämn av uppsatsens olika delar. Vi har tillsammans formulerat problemformulering, syfte och frågeställningar, teori, metod, kunskapsläge och analys. Vår empiri har vi delat upp genom att läsa två stycken böcker var. Därefter har vi återberättat för varandra samt läst in oss på varandras material. Detta har bidragit till att vi båda har tagit ut relevanta citat tillsammans.

4.8 Forskningsetiska överväganden

Eftersom vår studie syftar till en narrativ analys av självbiografiska böcker så innebär det att vi inte i samma utsträckning har behövt ta hänsyn till vissa etiska överväganden som om vi hade utfört en intervju eller enkätstudie. Detta eftersom vi inte har kommit i kontakt med personerna på samma sätt så behöver vi inte ta hänsyn till deras integritet, samt att de själva valt att dela med sig av sina erfarenheter och berättelser i sina böcker. De etiska principerna som Bryman (2011, s. 131) tar upp som gäller för bland annat svensk forskning är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Eftersom att vårt material utifrån de självbiografiska böckerna är publicerade utifrån deras egen vilja så har vi inte behövt i samma utsträckning tänka på samtyckeskravet där samtycke krävs från deltagaren i undersökningen. Inte heller konfidentialitetskravet, där uppgifter om alla personer i undersökningen ska behandlas med största möjliga konfidentialitet. Informationskravet som syftar till frågan om frivillighet och att berörda personer ska informeras om undersökningens syfte är också något vi har kunnat se förbi, då författarna redan givit sitt medgivande att berättelsen blir publicerad för allmänheten, då de publicerat boken. Nyttjandekravet som innebär att de uppgifter som samlas in enbart får användas för forskningens ändamål blir inte heller relevant på samma sätt då vi enbart utgår ifrån det som står i böckerna, vilket redan är publicerat utifrån författarnas samtycke (Bryman 2011, s.132).

Ett etiskt övervägande som istället har varit relevant för vår studie är att vara uppmärksam på vad som kommer fram i texterna och inte förvränga det eller tolka deras historier på ett annorlunda sätt utifrån egna fördomar, värderingar, eller sinnesstämning vi har varit i just då. Enligt Thornquist (2012, s.129) är det forskarens uppgift att förhålla sig undersökande till

vilka slags normer och föreställningar som kommer till uttryck i materialet. Vidare tar hon upp vikten av situationsförståelse och sakkunskap då vi analyserar vår data (ibid.). För att följa denna etiska princip så har vi båda tagit del av texterna samt diskuterat dem för att få bådas syn och tolkningar av texterna. Bryman (2011, s.138) tar också upp falska förespeglingar, och menar då att genom att utgå från falska förespeglingar kan resultera i att forskaren beskriver sin undersökning som något annat än vad den egentligen är. Vidare tar han upp de etiska dilemman som det kan generera i. För det första att resultatet inte blir ärligt mot deltagarna som ser att resultatet är felaktigt, och för det andra att det kan bidra till att samhällsvetenskaplig forskning riskerar att ses som icke trovärdig (ibid.).

5. Resultat och analys

Vi kommer att analysera fyra självbiografier utifrån ett narrativt perspektiv och dessa kommer analyseras utifrån att de är just berättelser. Vi har valt att lyfta fram vissa aspekter från dessa berättelser. Dessa intriger eller handlingar är hur deras betydelsefulla relationer ser ut, hur berättarjaget beskriver sig själv, vilka känslor berättarjaget bär på samt vilket ansvar de upplever gentemot sin missbrukande förälder. Vi har tagit upp de olika intrigerna genom att visa på några citat från de olika berättelserna vilket följer med en kort beskrivning och ser på typiska mönster samt skillnader. Då vi gått igenom samtliga intriger har vi en sammanfattande del då vi tolkar och analyserar berättelserna. Nedan ger vi inledningsvis en kort beskrivning av vardera berättelse.

5.1 Beskrivning av berättelser

Maskrosungen (2006) av Sandra Gustafsson

Sandra växer upp med en psykiskt sjuk mamma och en alkoholmissbrukande pappa. De första åren i livet bor hon hos sin mamma som lider av en psykisk sjukdom men även alkoholproblem. Sandra får tidigt ta ansvar för att sköta om hushållet och får ta mat av sina kompisar eller stjäla för att kunna överleva. Till slut ser de sociala myndigheterna till att hon får bo hos sin pappa istället, men inte heller där får hon en trygg tillvaro. Pappan är alkoholist och föredrar alkoholen framför Sandra. I boken beskriver Sandra hur hon upplevt sin uppväxt med sina missbrukande föräldrar och hur hon har påverkats av den.

Skammens boning (2007) av Doris Dahlin

Doris växer upp på 50-talet som ensam barn till en älskad men alkoholmissbrukande pappa. Hon får tidigt bli ett ansvarstagande barn och lär sig av sin mamma att hon inte får prata om att hennes pappa dricker "Elakt vatten". Hon blir ett barn som alldeles för tidigt fick sin barndom sliten ifrån henne. I boken beskriver Doris på ett mycket beskrivande och känslomässigt sätt sina upplevelser av att ha växt upp med en alkoholmissbrukande pappa och hur det har påverkat henne.

Mig äger ingen (2007) av Åsa Linderborg

Åsa berättar om sin uppväxt med sin ensamstående missbrukande pappa. Åsas mamma lämnade familjen när hon är fyra år gammal. Åsas uppväxt med sin missbrukande pappa

innebär att hon inte har några fasta regler i hemmet. Hon får tidigt börja ta ansvar och när hon är tolv år flyttar hon hem till sin mamma. Åsa tar kontakt med sin pappa när hon är vuxen och själv har fått barn. Deras relation består dock av minnena från Åsas barndom som påverkar henne än idag.

Vi har ju hemligheter i denna familjen (2009) av Therése Eriksson

Therése växte upp i ett rött hus med vita knutar, hon beskriver hennes de första åren av hennes barndom som trygg och nästan idyllisk. När Therése är elva år berättar hennes pappa för henne att hennes mamma är alkoholist. Theréses mamma diagnostiseras även med en psykisk sjukdom vilket leder till depression och självmordsförsök av hennes mamma. Therése uppväxt vänds upp och ner och hon får ta mer ansvar i hemmet. Deras relation går upp och ner och Therése vänder sig till andra för att få stöd. När Therése är i tonåren bestämmer hon sig för att hon inte kan svika sig själv längre, hon måste acceptera att hennes mamma är både alkoholist och psykiskt sjuk.

5.2 Berättarjagets relation till sin missbrukande förälder

I samtliga berättelser beskriver berättarjaget sina relationer som har varit betydelsefulla för dem, bland dessa är bland annat relationen till sin missbrukande förälder som vi utgår ifrån här. I nedanstående citat visar på denna relation, där vi även kan utläsa olika mönster.

Berättarjaget ur berättelserna *Maskrosungen* och *Skammens boning* berättar om sin relation med känslor medans berättarjaget ur berättelserna *Mig äger ingen* och *Vi har ju hemligheter i denna familjen* använder symboler för att beskriva relationen.

”Jag älskade honom utan att kunna formulera den känslan, men det brann i bröstkorgen när jag tänkte på honom. /.../ Jag älskade verkligen min pappa. Han var filbunken, den lugna och trygga. /.../ Mitt hjärta ömmade för honom”. (Gustafsson 2006, s.82-83).

I detta citat beskriver berättarjaget om sin relation till sin missbrukande pappa. Hon beskriver relationen med mycket kärlek samt att hennes pappa är den lugna och den trygga vilket tyder på att hon i tidig ålder hade en bra och kärleksfull relation till sin pappa, och troligtvis inte på samma sätt tog skada av hans missbruk. Vidare beskriver hon kärleken till sin pappa likt en förälskelse, där hon beskriver att det brinner i bröstkorgen när hon tänker på honom och att hennes hjärta ömmade för honom.

”Han var en trollkarlspappa som kunde göra alla slags figurer med sina långa, smala fingrar. Allt, allt kan han göra. /.../ Jag skrattar nästan hela tiden när pappa och jag spelar badminton, när vi kastar pil och hästsko och spelar löjligen familjerna och fia med knuff. Med ingen annan är det så roligt att spela. Ingen annan är så fantastisk som pappa.” (Dahlin 2007, s. 71).

I detta citat beskriver berättarjaget sin relation till sin missbrukande pappa på ett sätt som påminner om beskrivningen i det första citatet. Även här beskriver hon relationen till sin pappa som kärleksfull, då hon skriver att hon älskar honom och målar upp honom som den bästa pappan som leker med henne. Hon målar upp sin pappa som en ”trollkarlspappa” som kan göra allt, att de leker mycket tillsammans och att hon inte har lika roligt med någon annan som hon har med sin pappa. Hon uttrycker att hon skrattar nästan hela tiden när de leker tillsammans, samt att ingen är så fantastisk som pappa. Detta kan tolkas som en kärleksfull relation dem emellan. Vid utläsning av detta citat kan det visa på en betydelsefull relation för berättarjaget.

”... försökte att ta omvägar hem eftersom jag inte ville att stunden skulle ta slut. Jag klamrade mig fast vid de korta stunder då mamma var bra, de var de stunderna som jag levde på, levde för. /.../ Det var vår stund, som aldrig skulle ta slut.” (Eriksson 2009, s. 19).

Detta citat visar på en beskrivning av relationen mellan berättarjaget och hennes missbrukande mamma, vilken även den liknar de föregående två citaten, då berättaren beskriver att hon känner kärlek för sin mamma. Trots att hon inte använder sig av just ordet kärlek så beskrivs det mellan raderna då hon skriver att hon inte vill att stunden med mamma ska ta slut och att hon levde på dessa stunderna när hennes mamma var ”bra”. Då det genomgående i berättelsen beskrivs att då stunderna är ”dåliga” är när hennes mamma dricker, så visar det på att detta citat syftar på är när mamman är nykter och så hon var innan hon började dricka.

”Jag kände ingen annan som bodde ensam med sin pappa. Det fanns många skilsmässobarn på gården, dagis, fritid och i skolan men alla bodde hos sin mamma. Många hade inte ens kontakt med sina pappor. Jag tyckte synd om dem.” (Linderborg 2007, s.63).

I ovanstående citat beskriver berättarjaget även hon om sin relation till sin missbrukande pappa. Även här ser vi ett liknande mönster som finns i de ovanstående tre citaten som tyder på att hon känner kärlek för sin pappa. Då det i detta citatet inte heller beskrivs med ord på hennes känslor, beskrivs det istället att hon tycker synd om andra som inte bor ensam med sin pappa eller har någon kontakt med sina pappor.

I de två översta citaten beskrivs berättarjagens relation till sina missbrukande föräldrar på ett annat sätt än i de två nedersta citaten. De två första citaten beskrivs genom att berättarjagen sätter ord på sina känslor, därmed finns det en likhet mellan dem. De två sista citaten beskrivs av berättarjagen på ett annat sätt genom att de inte sätter ord på sina känslor, utan beskriver sina känslor genom att berätta om situationer där de känner kärlek till sin missbrukande förälder. Genom att berättarjagen beskriver sin relation till sina missbrukande föräldrar på olika sätt finns det inte något typiskt mönster som kan utläsas ifrån dessa fyra berättelser. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv menar man att språket även är socialt konstruerat av oss människor, och därmed blir även vår uppfattning om verkligheten socialt konstruerad. Detta visas i citaten då de uttrycker sig på olika sätt genom språket i berättelserna, vilket leder till att vi som läser berättelserna får en konstruerad bild av hur deras relation till sin missbrukande förälder ser ut. Windle (1996) menar att missbruk kan påverka instabilitet i relationen med barnet. Dock så betonar han även att relationen mellan den missbrukande föräldern och resterande familjemedlemmar inte nödvändigtvis har samma påverkan i alla lägen. I ovanstående citat ser vi att berättarjagen beskriver sin relation till sina missbrukande föräldrar på ett kärleksfullt sätt, vilket kan tyda på att deras relationer inte har haft denna negativa påverkan.

I samtliga citat beskriver berättarjagen om sina relationer till sina missbrukande föräldrar. Berättarjagen uttrycker sig på olika sätt gällande deras relation till sin missbrukande förälder, både genom att sätta ord på sina känslor men också genom att beskriva situationer i berättelsen. Berättarjagets relation till sin missbrukande förälder går att utläsa i samtliga berättelser men beskrivs som sagt på olika sätt. I två av citaten använder sig berättarjagen av uttryck av kärlek för att beskriva sina känslor för sina missbrukande föräldrar, medan i de två andra citaten använder sig berättarjagen av beskrivningar av händelser där de visar på att de känner kärlek till sina missbrukande föräldrar. Killén (1993, s. 153) menar att det är av stor vikt för barnet att föräldrarna kan engagera sig på ett positivt sätt i barnet, dess inläring och

utveckling, sorg och glädje samt lek. I berättelsen *Skammens boning* beskriver berättarjaget att hennes pappa är fantastisk genom att han leker med henne, detta kan tolkas med hjälp av Killén (1993) genom att berättarjagets pappa engagerar sig i henne samt leker med henne.

Alexandersson och Näsman (2017) menar att en "normal" relation mellan missbrukande förälder och barn inte bara tycks bero på om missbruket upphört men också på hur relationen såg ut innan dess, hur gammalt barnet var när missbruket började samt på vilket sätt missbruket har gått ut över barnet. Då citaten ovan är från när berättarjagen är unga medför detta till att vi inte har kännedom om hur relationen har sett ut innan och ser ut idag. Vilket medför att vi inte har en helhetsbild gällande de individuella relationerna vilket medför att vi inte kan tolka berättelserna på ett helt sanningsenligt sätt som vi hade velat.

5.3 Berättarjagets självbild

Genomgående i berättelserna har vi sett hur berättarjagen har beskrivit sin syn på sig själva, vilket går att utläsa utifrån nedanstående citat. Killén (1993) skriver i sin bok *Svikna barn* om barn som utsätts för psykiska övergrepp. Hon definierar det som ett permanent förhållningssätt hos föräldrar som är förödande och/eller förhindrar utvecklingen av en positiv självbild hos barnet. I samtliga tre citat ser vi ett mönster på hur berättarjagens självbild ser ut. Ur berättelsen *Mig äger ingen* så saknas det en beskrivning av hur berättarjaget ser på sig själv, vilket medför att vi har fått bortse ifrån denna berättelsen.

"Fan vilken misslyckad dotter jag var..." (Eriksson 2009, s. 59).

I första citatet beskriver berättarjaget sig själv som en misslyckad dotter.

"Liksom jag tidigt lärt mig att det inte räckte att jag var jag. En ständig känsla av otillräcklighet." (Dahlin 2007, s. 207).

Berättarjaget till det andra citatet beskriver sig själv som otillräcklig.

"Jag är en trasig själ som ständigt söker bekräftelse. Se mig. Hör mig." (Gustafsson 2006, s. 222).

I det sista citatet beskriver berättarjaget att hon är en trasig själ som söker bekräftelse.

Då vi har fått bortse från en av berättelserna men i återstående tre finns det skrivet, så skapar detta ett typiskt mönster gällande hur berättarna nämner sin självbild. Mönstret som finns i de tre citaten är att samtliga berättarjagen ser på sig själva på ett destruktivt sätt. Att känna sig misslyckad, otillräcklig och som en trasig själ är då deras sätt att se på sig själva. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv skapar berättarjagen en självbild utifrån de normer som samhället tillsammans har konstruerat. Beroende på kontext och dess rådande normer och därmed sociala konstruktioner av verkligheten bidrar det till att berättarjagen upplever en viss bild av sig själva, som egentligen inte nödvändigtvis är "naturlig". Rangarajan och Kelleys (2006) studie visar att barn som har vuxit upp med en missbrukande förälder har i större utsträckning en lägre självkänsla. Detta framkommer i tre av våra citat ur berättelserna då berättarjagen var små barn.

I citatet ur berättelsen *Vi har ju hemligheter i denna familjen* beskriver berättarjaget sig själv som en misslyckad dotter och i citatet ur *Skammens boning* beskriver berättarjaget sig ha en ständig känsla av otillräcklighet så kan detta kopplas till Hellstens (1998) beskrivning gällande att barnet känner sig otillräcklig. Hellsten (1998) skriver att barn som lever med en missbrukande förälder börjar uppleva sig själva som "den störande" som man inte pratar om. Barnet börjar skämmas för sin familj och för sig själv vilket bidrar till en bristande självkänsla. Detta bidrar till att barnet känner sig dåligt och som en misslyckad människa. Snarare än att barnet tänker på situationen som "du har gjort mig illa", förvandlas det istället till att tänka "jag är en misslyckad människa" (Hellsten 1998, s.126). Killén (1993) skriver om självbild och självkänsla hos ett barn och menar att en viktig källa till utvecklingen av barnets självbild och självkänsla är föräldrarnas uppfattning av barnet. Barn som känner sig älskade och accepterade får en grund för utvecklingen av en bra självbild samt god självkänsla. Barn som är utsatta för bristande omsorg å andra sidan får ofta tidigt höra att de är otillräckliga och att de bär ansvaret för familjens problem samt att dem enbart har ett värde när de lever upp till föräldrarnas förväntningar. Till en följd av detta utvecklar de med tiden en dålig och förvrängd självbild och självkänsla (Killén 1993, s. 99). Med detta tolkar vi berättarjagens citat tillsammans med Hellsten (1998) och Killén (1993) som att deras känslor av misslyckande och otillräcklighet påverkar deras självkänsla och därmed självbild. Detta leder till att berättarjagen identifierar sig som en misslyckad och otillräcklig person. Vidare

kan detta tolkas som att berättarjagen av samtliga tre citat har haft en bristande omsorg från sina missbrukande föräldrar. I citatet ur berättelsen *Maskrosungen* beskriver berättarjaget att hon ser sig själv som en trasig själ som söker bekräftelse. Killén (1993, s. 92) menar att bristande omsorg skapar beroendeproblem då barnet inte har fått sina behov tillfredställda av föräldern. Detta beroende kan visa sig genom att barnet ständigt söker uppmärksamhet från omgivningen. Vidare nämner berättarjaget av citatet att hon vill bli sedd och hörd vilket tyder på att hon strävar efter att få uppmärksamhet för att få en sundare syn på sig själv. Nedanstående citat visar på hur berättarjagets självbild till två av berättelserna har förändrats.

”Jag ville leva, jag ville leva så otroligt jävla mycket. Jag ville vara Therése, bli mig. Jag ville inte bara vara dotter till min mamma. Jag ville må bra trots att mamma mådde dåligt. /.../ Jag hade lovat att aldrig svika mig själv, det största sveket jag kunde göra var att fortsätta. /.../ Det var dags för något nytt: mitt liv.” (Eriksson 2009, s. 201).

I detta citatet framkommer det enligt berättarjagets beskrivning att bilden av sig själv har utvecklats från föregående citat. Det visar på att hon vill må bra och har lovat att aldrig svika sig själv samt att det är dags för hennes eget liv. Berättarjag skriver även att hon vill må bra trots att hennes mamma inte mår bra, vilket visar på att hon har kommit ifrån att skapa sin självbild utifrån att hon är hennes mammas dotter.

”Jag var en krigare som ännu inte tröttnat på kriget, som ännu orkade strida.” (Dahlin 2007, s. 221)

I ovanstående citatet beskriver berättarjaget att hon är en krigare som ännu inte tröttnat på kriget och ännu orkade strida, vilket vi ser som en metafor för att beskriva att hon har energi kvar att fortsätta leva sitt eget liv i vuxen ålder.

Dessa två citat visar på ett mönster att berättarjagets självbild förändras från att de var små barn tills de blev unga vuxna, från en destruktiv självbild till en mer sund syn på sig själv. I den resterande berättelsen som nämnt ovan saknas det en beskrivning av deras självbild som ung vuxen.

Under berättelsernas gång utvecklas berättarjagets självbild i två av berättelserna. Detta kan kopplas till Hellstens (1998) syn på tillfrisknande. Vidare skriver berättarjaget ur berättelse *Skammens boning* att hon är en krigare vilket tyder på att hon inte längre ser sig själv som ett offer, vilket bidrar till att hennes självbild blir bättre och starkare. Hellsten (1998, s. 142) menar att när man slutar se sig själv som ett offer så börjar man ta ansvar för sitt liv. Hellsten (1998, s.124) menar vidare att det finns olika steg för att "tillfriskna" från sin uppväxt med en missbrukande förälder; identifiering, att leva sig igenom barndomen och att förstå det man gått igenom. Identifieringsfasen innebär att barnet får kunskap om sin barndom och vad hen har gått igenom (Hellsten 1998, s.125). Berättarjaget ur berättelse *Vi har ju hemligheter i denna familjen* skriver att hon inte ska svika sig själv och att det största sveket hon kunde göra är att fortsätta. Detta tyder på att hon har medvetenhet om att hennes barndom har påverkat henne negativt. Vidare skriver berättarjaget att hon vill börja leva sitt eget liv, vilket tyder på att hon börjat tänka på framtiden, vilket medför att hon kommer bort ifrån den självbild hon har haft tidigare. Hellsten (1998, s.144) skriver att detta innebär att de har tagit ett stort steg i att "tillfriskna", de har börjat bearbeta sin barndom och på vilket sätt den har påverkat dem. Genom att analysera de olika citaten tillsammans med Hellsten (1998) så tolkar vi att det finns ett mönster gällande att författarna har börjat inse hur deras uppväxt påverkar dem och genom detta har deras självbild blivit bättre och ändrats från när de var yngre, vilket syns i de olika citaten från respektive berättarjag.

5.4 Skuld och skam

I samtliga berättelser ser vi att berättarjagen återkommande skriver om att känna skuld och skam i sin situation de befinner sig i. Återkommande beskriver dem även hur de på olika sätt känner skuld och skam över sin missbrukande förälder. Nedanstående citat beskriver berättarjagen olika situationer då de har upplevt skuld och skam på olika sätt.

"Tänk om alla grannarna skulle förstå. Jag ville inte att de skulle se, jag ville inte att de skulle titta konstigt på mig när de mötte mig på gatan. /.../ "Varför har du inte torkat bort brödsmulorna från skärbrädan?" /.../ Det gick inte att ta miste på mammas röst, nu var det kört. Varför hade jag inte torkat bort brödsmulorna? Varför hade jag varit så otroligt jävla dum och inte tagit bort brödsmulorna? Jävla, jävla skit. Jag hade slitit som en galning hela dagen för att mamma inte skulle ha något att klaga på, och så hade jag glömt att torka bort brödsmulorna. Varför?" (Eriksson 2009 s.31-32).

Berättarjaget beskriver här att hon inte vill att någon skulle se, förstå eller titta konstigt på henne när de mötte henne på gatan. I citatets kontext ser vi detta som en följd av hennes mammas missbruk och deras situation hemma, vilket tyder på att berättarjaget känner skam över situationen. När hennes mamma sedan blir arg på henne för att hon inte torkat bort brödsmulorna lägger hon skulden på sig själv.

”Och jag skämdes över att pappa var skyldig pengar och att han raglade tvärs över gatan så att alla såg det och jag skämdes över utedasset som inga andra hade och jag skämdes över att mamma skrek och dem bråkade så att man kunde höra det långt ute på gatan, jag skämdes över att man kunde se att pappa kissat på sig och att man kunde hitta de gömda flaskorna överallt och mest av allt skämdes jag över alla flaskor jag inte hann hålla ut, över att jag inte kunde göra mamma glad, att jag inte visste hur jag skulle få pappa att sluta dricka det Elaka vattnet.” (Dahlin 2007, s. 173).

I detta citatet beskriver berättarjaget hur hon känner skam över sin pappas drickande. Hon skriver bland annat att hon mest av allt skäms över alla flaskor som hon inte hann hålla ut och att hon inte visste hur hon skulle få hennes pappa att sluta dricka.

”När pappa stängde dörren bakom sig och gick hem /.../ grät jag av skamkänslor över min lättnad och hans ensamhet.” (Linderborg 2007, s. 168-169).

I ovanstående citatet beskriver berättarjaget hur hon upplever känslan av skam då hon känner sig lättad när hennes missbrukande pappa lämnade henne.

”Bara hon inte gjorde något pinsamt. Bara jag slapp skämmas för henne.” (Gustafsson 2006, s. 92).

I detta citatet uttrycker berättarjaget en rädsla över att hennes missbrukande mamma ska göra något som hon ska skämmas över. Detta tyder även på att berättarjaget har varit med om en sådan situation tidigare och vet därmed hur känslan av skam känns.

Citatet ur berättelse *Vi har ju hemligheter i denna familjen* är kopplat till känslan skuld. Berättarjaget uttrycker inte specifikt att hon känner skuld men genom citatet finns där utrymme att göra denna tolkning. Ett typiskt övergripande mönster vi kan se i de återstående tre citaten är att berättarjagen beskriver sin skam som något som beror på deras föräldrars beteende och handlingar. Skillnaden vi ser i de olika citaten är att ett av citaten inte beskriver skam på samma sätt. Ytterligare en skillnad vi ser är att det andra och det tredje citatet innehåller beskrivningar av att berättarjagen känner skam över sitt eget beteende och känslor. De olika berättelserna framställer skuld och skam på olika sätt men det framkommer ändå likheter mellan de olika berättelserna och citaten, varpå ett mönster syns. Då det är fyra olika berättarjag som har skrivit berättelserna så skiljer det sig i hur de har uppfattat dessa känslor och hur de i sin tur ger detta uttryck i språket. De kan alltså se annorlunda ut beroende på personen som berättar det, vilket vi ser i våra berättelser.

Skuld och skam framträder i samtliga berättelser på olika sätt. Skillnaden mellan dessa menar Hellsten (1998, s. 42) är att skammen är en djupare process som hänger ihop med människans existens, medan skuld uppstår genom en ogärning och hänger ihop med en handling. Berättarjagen beskriver skuld och skam på olika sätt i sina berättelser. Berättarjaget av berättelse *Vi har ju hemligheter i denna familjen* beskriver känslan av skuld snarare än skam. I berättelse *Skammens boning* beskriver berättarjaget att hon känner både skuld och skam, medan i de resterande berättelserna är det känslan av skam som är utmärkande. Scheff och Starrin (2013) menar att skam betraktas som den viktigaste emotionen i samspelet med andra människor. Vidare menar de att skam uppstår i situationer som innehåller ett inbillat eller verkligt problem i en relation, samt att skammen kan ses som vår moraliska kompass (Scheff & Starrin 2013, s.190). Berättarjaget ur berättelse *Mig äger ingen* beskriver att hon får skamkänslor över sin lättnad då pappan går, vilket tolkas som en situation där det finns ett problem i relationen med sin pappa. Med kunskap av vad Scheff och Starrin (2013) tar upp om den moraliska kompassen som en följd av skamkänslor kan detta citat tolkas som att hon är medveten om att det hennes pappa gör när han dricker inte är moraliskt rätt. Vidare kan detta även tolkas som att berättarjaget känner att det är moraliskt fel att hon känner sig lättad över att hennes pappa går och kommer att vara ensam. Hellsten (1998) menar dock att skam i sig är något positivt, som vi människor behöver när vi söker oss själva. Med detta menar han att skammens positiva innebörd ligger i att påminna oss om de gränser vi har för oss själva (Hellsten 1998, s. 41). Då detta citat kan tolkas på olika sätt, förtydligas vår metod och teori

gällande berättelsens konstruktioner av verkligheten som menas att det kan tolkas på olika sätt. Berättarjagen ur berättelserna *Skammens boning* och *Maskrosungen* beskriver situationer där deras föräldrar utför en handling som får dem att känna skamkänslor. Även detta kan tolkas som att det finns problem i relationen till deras missbrukande förälder.

5.5 Ansvar

I samtliga berättelser ser vi hur berättarjagen återkommande beskriver olika situationer där de känner ansvar över situationen. Berättarjagen beskriver att de känner sig ansvariga för sina föräldrars situation och känner därmed att de behöver ta ansvar på olika sätt i hemmet.

”Jag skulle göra allt för att hon skulle hålla sig nykter. Om jag bara städade och fixade och hjälpte henne hela dagen så att det inte blev så jobbigt, då skulle hon kanske strunta i att dricka ikväll? /.../ Så jag städade. Jag städade mitt rum, plockade undan tvätten, fixade med maten, allt medan mamma sprang fram och tillbaka och plockade med saker, fräste kommentarer till mig.” (Eriksson 2009, s. 31-32).

I detta citatet beskriver berättarjaget hur hon hjälper till med flera saker hemma samt tar stort ansvar för hushållssysslor. Berättarjaget beskriver vidare att hon tar detta ansvaret för att underlätta för hennes mamma och hoppas att detta ska bidra till att hennes mamma inte dricker något under kvällen.

”Lika besatt som han var av att dricka, lika besatt var jag av att hindra det. Att säga dem rätta sakerna, att hitta flaskorna, att tömma dem, att få honom att förstå, att få mamma att flytta ifrån honom. Att hata honom.” (Dahlin 2007, s. 201).

I ovanstående citat beskriver berättarjaget att hon känner ansvar över sin pappas drickande. Detta beskriver hon genom att skriva att hon är besatt av att hindra det, att säga rätt saker, att hitta flaskorna, att tömma dem och så vidare. Vidare berättar berättarjaget att hon känner ansvar över pappans missbruk, genom att hon vill förhindra att han dricker och få honom att förstå.

”Vi pratade mycket om mamma men inte varför hon lämnat oss. /.../ bestämt att det var för att hon träffa Lasse, /.../ låtsades aldrig om pappas igen skuld. Jag kände ansvar för vad hon gjort

och ville ursäkta henne. /.../ Förlåt mig! jag skrek de ord pappa ville att mamma skulle säga till honom.” (Linderborg 2007, s. 59).

Berättarjaget till detta citat uttrycker att hon känner ansvar över situationen då hennes mamma har lämnat hennes missbrukande pappa. I citatet tar berättarjaget ansvar över situationen då hennes mamma har lämnat hennes pappa, ansvaret visar sig då enligt berättarjaget genom att hon vill ursäkta sin mammas handlingar.

”Jag kände ansvar för mamma. Jag tog hand om henne. Klappade på henne när hon grät, städade upp efter henne, jag var där - för henne. Om jag skvallrade för pappa kanske hon skulle bli alldeles ensam, och hur skulle det bli då?” (Gustafsson 2006, s. 107).

I ovanstående citatet beskriver berättarjaget en känsla av ansvar för sin mamma då hon är van vid att ta hand om henne, genom att bland annat hjälpa till med hushållsuppgifter samt finnas där för henne. Vidare beskriver hon att ansvaret innebär även att inte prata om hennes mammas missbruk.

Genom att granska samtliga citat finner vi att det råder ett mönster mellan berättarjaget ur berättelse *Vi har ju hemligheter i denna familjen* och *Maskrosungen*. Detta genom att berättarjagen kopplar ansvar till att hjälpa till i hemmet, såsom att städa upp efter föräldern. Då ansvar visar sig på olika sätt i de olika berättelserna och citaten förekommer det inte något typiskt mönster gällande begreppet ansvar i berättelserna. I de olika berättelserna framkommer det även att berättarjagen känner ansvar över att inte prata om sina föräldrarnas missbruk. Vi ser ett mönster i två av berättelserna att berättarjagen känner sig ansvariga gentemot sina föräldrar att hålla situationen i hemmet hemligt från utomstående. Nedanstående citat visar på detta.

”Jag ville bara skrika att det var jag som mådde dåligt, men orden fastnade innan de tog sig ut. Vi har ju hemligheter i den här familjen.” (Eriksson 2009, s.131)

I ovanstående citat beskriver berättarjaget hur hon egentligen vill skrika ut vad som försiggår men att det inte är något man pratar om. Detta beskrivs i orden “vi har ju hemligheter i denna familjen”. Berättarjaget beskriver ett flertal gånger att hon inte kan berätta för andra hur

hennes situation ser ut. Genom att se på hur hon beskriver sin frustration över att inte kunna berätta hur situationen är, tyder detta på att berättarjaget känner ett ansvar gentemot sin missbrukande förälder, och inte vill bidra till att någon annan ifrågasätter missbruket.

”Säg inget om hur vi har det hemma, det angår ingen. Du och jag vet att pappa dricker Elakt vatten ibland, det behöver ingen annan veta. Sådant pratar man inte om.” (Dahlin 2007, s. 97).

Även i detta citat beskriver berättarjaget hur hennes missbrukande mamma lägger över ansvar på henne genom att hon inte ska berätta hur situationen ser ut i hemmet, det är hemligt och ingen annan behöver veta detta. Berättarjaget beskriver att hon i tidig ålder har blivit tillsagd att inte prata om hur hon har det hemma och att det inte angår någon annan, även att hon inte ska prata om att hennes pappa dricker “Elakt vatten”.

I båda citaten beskriver berättarjagen hur de tidigt får veta och lära sig att inte prata om hur de har det hemma till utomstående. Berättarjaget till berättelse *Vi har ju hemligheter i denna familjen* beskriver att de har hemligheter i familjen vilket kan tolkas som att hon har blivit tillsagd eller upplevt att hon inte ska prata om det. I berättelsen *Skammens boning* får berättarjaget till sig av sin mamma att man inte pratar om sådant då ingen annan har med det att göra. Resterande två berättelser saknar beskrivningar gällande att hålla sin situation i hemmet hemligt, vilket innebär att det inte framkommer något tydligt mönster mellan alla fyra berättelser angående detta. Då det är olika berättarjagen som har skrivit berättelserna som har olika sätt att uttrycka sig på, bidrar det till att vi som läsare tolkar berättelserna och deras beskrivningar på olika sätt. De konstruerar sin “verklighet” utifrån deras egna perspektiv, vilket medför att vi inte kan utgå ifrån att detta är en självklar sanning eller objektiv fakta. Detta ger oss utrymme att tolka deras berättelser.

I berättelserna *Vi har ju hemligheter i denna familjen* och *Maskrosungen* så finns det ett mönster där de båda uttrycker att de känner ansvar över sin förälder och hjälper till i hemmet. Hellsten (1998) menar att ett barn som har växt upp i en familj där en förälder är missbrukare inte har fått sitt trygghetsbehov tillfredsställt, vilket gör att barnet tar på sig en större roll i hemmet och får agera förälder till sig själv. Detta skapar en rädsla hos barnet och gör att barnet inte får en “vanlig” barndom utan tvingas att växa upp snabbare (Hellsten 1998, s.118). I berättelsen *Maskrosungen* beskriver berättarjaget att hon känner ansvar för sin mamma som

förenas med känslan av rädsla då hon uttrycker att hon är orolig över vad som skulle hända om hon blev ensam. Vilket kan tolkas med hjälp av Hellsten (1998), som menar att det skapar en rädsla hos barnet genom att det inte känner sig tryggt och tvingar barnet att växa upp snabbare. Berättarjaget till berättelsen *Maskrosungen* beskriver ett flertal gånger att hon tar ansvar för sin mamma och tar hand om henne på olika sätt. Då berättarjaget endast är ett barn har detta påverkat hennes möjlighet att ta vara på sin barndom och krävt att hon har tagit mer ansvar i familjen än vad som är lämpligt för hennes unga ålder.

Hellsten (1998) menar vidare att om en förälder inte kan vara närvarande med sitt barn så bidrar detta till att barnet tar efter den egenskapen. Genom att föräldern inte är tillgänglig för barnet så går barnet i från sin barnegenskap, vilket innebär att denne hamnar i en så kallad djupfrysning. Då barnet tar mer ansvar och tar efter sin missbrukande förälder medför det att barnet avbryter sin barndom (Hellsten 1998, s.46-47). Barndomen blir något som tillhör det förflutna och barnet måste nu ta mera ansvar och bli vuxen fortare än vad som är meningen. Detta påverkar barnets psykiska struktur, vilket kommer att påverka barnet ju närmare hen kommer till vuxenlivet (ibid.). Hellsten (1998) menar att ett barn som har kvar sin barndom lever sitt "verkliga jag" medan ett barn som går ifrån sin barndom och har försatt den i en djupfrysning utvecklar ett "falskt jag". Det "falska jaget" bidrar till att barnet kan fortsätta att leva. Det innebär också att barnet tar till sig en så kallad överlevnadsstrategi, genom att lämna känslor, hjälplöshet och sin sårbarhet bakom sig (Hellsten 1998, s.47). Då barnet tar till sig sitt "falska jag" innebär det att det "verkliga jaget" kan komma att kännas främmande. Det "falska jaget" bidrar till att barnet kan fortsätta sitt liv trots att hen har upplevt traumatiska upplevelser i sin barndom (ibid.). I berättelse *Maskrosungen* beskriver berättarjaget att hon är besatt av att säga de rätta sakerna, att hindra pappan från att dricka och få hennes mamma att flytta ifrån pappan. Genom att berättarjaget uttrycker detta tolkar vi det som att hon tar på sig ett ansvar redan i tidig ålder, vilket gör att hon går ifrån sin barndom och därigenom blir hennes barnegenskaper djupfrysta. En tolkning skulle kunna vara att berättarjaget känner sig ansvarig till att stötta sina båda föräldrar i situationen de befinner sig i. Därmed går hon ifrån sin barndom och utvecklar ett "falskt jag", vilket Hellsten (1998) menar är som en överlevnadsstrategi för barnet där de lämnar känslorna bakom sig.

Under begreppet ansvar innefattar det enligt två av berättelserna ett ansvar som innebär att hålla situationen med den missbrukande föräldern hemlig för utomstående. I berättelse

Skammens boning beskrivs hur berättarjagets mamma säger att hon inte ska prata om situationen i hemmet, då ingen annan har med det att göra. Mamman nämner specifikt pappans drickande som något som ingen annan behöver veta. Hellsten (1998) menar att barn som växer upp med en förälder som missbrukar följer tre grundregler som är följande: du ska inte tala, du ska inte känna och du ska inte lita på någon. Dessa tre regler skapas ofta inom familjer där missbruk finns för att barnen inte ska prata om vad som händer i hemmet till utomstående (Hellsten 1998, s.34). Berättelse *Skammens boning* kan analyseras med hjälp av Hellstens (1998) grundregler, då regeln att inte tala med någon stämmer in här. Genom att inte berätta hur situationen med den missbrukande föräldern ser ut så visar berättarjaget sig lojal mot sin förälder, samt bidrar med att hålla kulissen uppe över att allt är bra (Hellsten 1998, s.34). Vidare skriver Killén (1993) att barns förmåga att hemlighålla och dölja är närmast gränslös, och menar främst på då det gäller föräldrar som har ett missbruk. Hon menar att barn vet vad vuxenvärlden vill och inte vill höra. Detta menar hon i sin tur kan försvåra barnets moralutveckling, då det lär sig av den vuxne att det "goda" är att dölja det "dåliga". Det "dåliga" blir då det "rätta" för barnet (Killén 1993, s. 100). Likt Killéns (1993) beskrivning gällande att man ska dölja det som är dåligt tolkar vi att det är så berättelsejag till berättelse *Skammens boning* och *Vi har ju hemligheter i denna familjen* gör. Med detta tolkar vi att berättarjagen blir lärda att det "goda" är att dölja det "dåliga". I berättelse *Skammens boning* uttrycker berättarjaget hennes pappas drickande som "det Elaka vattnet", vilket tyder på att hon är medveten om att det är något dåligt att hennes pappa dricker. Därav kan vi tolka detta som "det dåliga" som hon vill dölja. Vidare menar Killén (1993, s. 101) att om barnet döljer det som försiggår hemma, bidrar det till att bearbetningen blir svår i fortsatta livet.

Killén (1993) skriver att barn till missbrukande föräldrar ofta utsätts för instabila och ångestfyllda situationer som de varken kan förutse eller förstå. Barnet utnyttjas ofta till att lösa vissa problem som uppstår kring föräldrarnas missbruk, bland annat till att dölja det för omgivningen. Barnet upplever sig också ofta som den skyldige till problemen. Den sociala skammen kan vara påfrestande för många barn. Missbrukare använder sig också ofta av förnekande och projektions-mekanismer. Den missbrukande föräldern projicerar i sin tur ofta på barnet, vilket i sin tur kan uppleva sig som den ansvariga (Killén 1993, s. 36-38). Med denna kunskap ser vi att berättarjagen i *Skammens boning* och *Vi har ju hemligheter i denna familjen* tar på sig ansvaret som det innebär att hålla den pågående situationen i hemmet

hemligt för omgivningen. Detta kan även tyda på att berättarjagen vill lösa de problemen som förälderns missbruk bidrar till.

6. Avslutande diskussion

Denna diskussion kommer att ta upp slutsatsen av vår studie tillsammans med nya reflektioner och aspekter som vi har funnit intressanta under studiens gång. I den här studien har vårt syfte varit att med hjälp av ett narrativt perspektiv undersöka vuxnas berättelser om den egna uppväxten tillsammans med en alkoholmissbrukande förälder. Vår första frågeställning inriktade sig på relationen mellan berättarjaget och den missbrukande föräldern samt hur personen självbild eventuellt hade påverkats. Då relationen beskrivs när berättarna är unga så beskrivs relationerna på ett positivt sätt. Då berättelserna inte har ytterligare beskrivning av barnens relation till sin missbrukande förälder då de är äldre så medför detta att vi inte har kunnat utläsa vilken påverkan föräldrarnas missbruk har på relationen när dem blir äldre. Det som har varit särskilt intressant i denna fråga är att vi fått ett annorlunda resultat än vad vi tidigare hade förutfattade meningar om. Vi hade en tanke om att relationen mellan barn och missbrukande förälder inte skulle beskrivas på det kärleksfulla sättet som det faktiskt gjorde. Vår tanke var att istället det skulle bli ett resultat som visade på en mer skadad relation. En annan viktig aspekt som framkom var hur en förälders missbruk kan skada och förvränga ett barns självbild så mycket som det beskrevs i de olika självbiografierna. Vi vill dock förtydliga att det inte är givet att barnet får en destruktiv syn på sig själv bara för att de har vuxit upp med en missbrukande förälder. Vårt material visar på att några av berättarna faktiskt utvecklar en mer sund syn på sig själv ju mer åren går. Därmed kan vi inte dra slutsatsen att självbilden blir destruktiv då man växer upp med en missbrukande förälder, utan mer visa på att det finns större risk för det.

Gällande den andra frågeställningen som inriktade sig på vilka känslor av skuld och skam berättarjaget upplevde under sin uppväxt, så visar vår studie på att det finns kopplingar mellan föräldrarnas missbruk och barnets känslor av skuld och skam. Vidare beskriver författarna genomgående i berättelserna olika situationer och händelser då de har upplevt känslorna skuld och skam. Vår sista frågeställning inriktade sig på hur berättarjaget beskriver det ansvar de känner gentemot sin missbrukande förälder. Även här finner vi att det är ett återkommande fenomen genomgående i berättelserna. Vi ser även att hemlighållandet av föräldrarnas missbruk är en stor del av detta ansvaret.

6.1 Barn som tvingas hålla missbruket hemligt

Under studiens gång har vi fått många nya tankar avseende problematiken som det innebär att växa upp med en missbrukande förälder. Den punkt vi reflekterade mest över var barn som tvingas hålla föräldrarnas missbruk hemligt. Det tunga ansvar detta innebär för barnet medför att barnen inte vågar förlita sig på andra personer samt att de tvingas ryckas ifrån sin barndom för tidigt. Genom att ett barn känner ett ansvar att hålla situationen i hemmet hemlig för utomstående bidrar detta till att det kan vara svårare att upptäcka problemet. Det kan också leda till att barnet får det svårt i det fortsatta livet med relationer, vilket är en viktig del av livet. Det blir alltså till en ond cirkel vilket kan vara svårt att bryta. Reflektioner som vi har haft avseende detta är då hur man ska kunna hjälpa dessa barn, just i och med att det är så svårt att upptäcka. Detta leder till ytterligare frågor hos oss hur vi som framtida socionomer ska arbeta med dessa frågor för att kunna hjälpa barnen så tidigt som möjligt. Framförallt att dela med sig av sin hemlighet, då det inte är deras hemlighet att bära, och att kunna lita på andra vuxna i sin närhet. Då detta hemlighetshållande påverkar dem att inte kunna vara bara barn så kan det påverka dem i deras fortsatta liv genom att de inte fått uppleva en "normal" barndom. Detta tror vi har mest påverkan hos barnet livet ut och är något som gör ont i oss att veta. Vi tycker inte att något barn ska behöva ha det såhär. Genom denna studie har vi fått kunskap om hur många barn som lever i en missbruksmiljö och hur mycket det faktiskt påverkar dem. Det har gett oss en bredare verklighetsbild på hur det kan se ut att växa upp med en missbrukande förälder och därmed en starkare vilja hos oss att kunna hjälpa.

6.2 Andra personers perspektiv

Ytterligare en tanke som har väckts under den här studien är hur samtliga andra personer inom berättarens närhet har upplevt samma situation. Då berättelserna endast utgår ifrån en persons perspektiv medför detta att det är deras berättelser av deras syn på sin uppväxt som vi får ta del av. Författarna till självbiografierna skriver om sina känslor och händelser som har påverkat deras uppväxt, vilket medför att vi endast har deras perspektiv att utgå ifrån medans exempelvis ett syskon eller den andra föräldern har en helt annan syn. Det hade varit intressant att få ta del av övriga personers syn på detta, vilket hade medfört att vi hade fått ett bredare slutresultat. Andra personers känslor som nämns i självbiografierna uppmärksammas inte av författarna på samma sätt som deras egna känslor. Genom hur vi är som personer upplevs känslor och händelser på olika sätt, vilket gör att en annan persons berättelse kanske skulle se helt annorlunda ut. I och med att vi enbart har läst fyra stycken böcker och det är så

pass många fler barn i Sverige som lever med en alkoholmissbrukande förälder men utan att skriva om det, så vet vi inte hur deras berättelse skulle se ut. Denna reflektion ledde även till flera frågor om hur den missbrukande föräldern har upplevt dessa händelser och hur vi som socialarbetare hade kunnat hjälpa dem i sin situation. Problematiken för de missbrukande föräldrarna är ju helt olik barnens problematik, vilket medför att det är två olika sätt att arbeta mot. Om vi hade tagit del av föräldrarnas och övriga personer i familjens berättelse också så hade vi fått en bättre helhetssyn på hur problematiken ser ut i hela familjen. Vi som utbildade socionomer kommer med stor sannolikhet att arbeta med familjer där det förekommer missbruksproblematik. Detta gör att det är av stor vikt för att kunna se till samtliga familjemedlemmars berättelser och upplevelser, för att kunna arbeta mot ett mål som är gynnsamt för alla.

Avslutningsvis så har vi fått ökad kunskap och förståelse kring denna problematik. Vi har kunnat besvara våra frågeställningar och därmed uppfyllt vårt syfte med studien. Detta medför att vi känner att det har väckts ett intresse hos oss om hur barn som växer upp med missbrukande föräldrar har det i hemmet och på olika sätt präglar dem genom sitt fortsatta liv. Det har också väckts ett intresse hos oss hur vi som framtida yrkesverksamma socionomer kan jobba med missbruksfamiljer. Om vi hade haft mer tid hade vi velat fortsätta vår studie för att få ett bredare perspektiv på problemet. Slutligen så är det viktigt att inte glömma dessa barns berättelser och vara uppmärksam på tidiga tecken gällande situationen de befinner sig i.

7. Referenslista

Ahmad, A., von Knorring, AL. (2002). Tiden läker inte alla sår. I Ekman, R., Arnetz, B. (red.) (2002). *Stress. Molekylerna – individen – organisationen - samhället*. Stockholm: Liber.

Alexandersson, K och Näsman, E (2017) *Barns upplevelser när föräldrars missbruk upphört: "alltså det är svårt att må bra igen"*. Nordic Studies on Alcohol and Drugs 1-15.
DOI:10.1177/1455072517732277

Alkoholkommittén (2007). *De glömda barnen - en undersökning om skolans och socialtjänstens arbete för barn med missbrukande föräldrar*.

<http://www.riskbruk.se/WebControls/Upload/Dialogs/Download.aspx?ID=9368>

[Hämtad: 2017-12-21]

Berger, P. & Luckman, T. (1979) *Kunskapssociologi: hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Boréus, K. (2015) Texter i vardag och samhälle. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB

Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Godsall, R., Jurkovic, G., Emshoff, J., Anderson, L. & Stanwyck, D (2004) *Substance Use & Misuse*. Apr2004, Vol. 39 Issue 5, p789-809. 21p. 5 Charts.

Hellsten, T (1998) *Flodhästen i vardagsrummet - om medberoende och om mötet med barnet inom oss*. Stockholm: Verbum Förlag AB.

Hydén, L-C (1997) De otaliga berättelserna. I Hydén, L-C. & Hydén, M. (red.) *Att studera berättelser*. Stockholm: Liber

Hydén, L-C (2008) Berättelseforskning. I Meeuwisse, A., Swärd, H., Eliasson-Lappalainen, R. & Jacobsson, K. *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur & Kultur

Johansson, A. (2005) *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Jönson, H. (2010). *Sociala problem som perspektiv*. Malmö: Liber AB.

Killen, K. (1993) *Svikna barn. Om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen*. Stockholm: Wahlström & Widstrand

Malmström, U. (1993). *Missbruk och samhällsåtgärder i ett flergenerationsperspektiv – en 20-årsuppföljning av barn och ungdomar som omhändertogs för samhällsvård i Stockholm 1970*. Stockholms universitet: Socialhögskolan.

Näsman, E & Alexanderson, K (2017) Föräldrar med missbruksproblem - möten mellan barn och föräldrars perspektiv. *Socialmedicinska Tidskrift*. - 0037-833X. ;94:4, 447-456.

Rangarajan, S. & Kelly, L. (2006) Family communication patterns, family environment and the impact of parental alcoholism on offspring self- esteem. *Journal of Social and Personal Relationship*, vol 23, nr 4, sid 655-671.

Remnstram, J. & Wästerfors, D. (2015) Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB

Rotunda, R.J., Scherer, D.G., & Imm, P.S. (1995). Family Systems and Alcohol Misuse: Research on the Effects of Alcoholism on Family Functioning and Effective Family Interventions. *Professional Psychology: Research and Practice*. 26:1, 95-104.

Saatcioglu, O., Erim, R., & Cakmak, D. (2006) Role of family in alcohol and substance abuse. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, vol 60, sid 125-132.

Sahlin, I. (2013) Sociala problem som verklighetskonstruktioner. I Meeuwisse, A. & Swärd, H. (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur

Scheff, T. & Starrin, B (2013) Ett emotionssociologiskt perspektiv på sociala problem: skam och utsatthet. I Meeuwisse, A. & Swärd, H. (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur

Skott, C. (2004) *Berättelsens praktik och teori - narrativ forskning i ett hermeneutiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Slutbetänkande av Barnpsykiatrikommittén (1998). *Det gäller livet. Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem*. (SOU: 1998:31). Stockholm: Social- departementet.

Socialstyrelsen (2013) *Barn som anhöriga - konsekvenser och behov när föräldrar har allvarliga svårigheter, eller avlider*.

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19114/2013-6-6.pdf> [Hämtad: 2017-10-08]

Socialstyrelsen (2015) *Barn till föräldrar med missbruk behöver få stöd tidigare*.

<http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/2015februari/barntillforaldrarmedmissbrukbehooverfasto dtidigare> [Hämtad: 2017-10-07]

Thornquist, E. (2012) Etiska utmaningar och motstridiga hänsyn. Reflektioner över en studie från sjukgymnastisk verksamhet. I Kalman, H. & Lövgren, V. (red.) *Etiska dilemman*. Malmö: Gleerups.

Wennerberg, S. (2010) *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber.

Windle, M. (1996) Effect of parental drinking on adolescents. *Alcohol Health & Research World*, vol 20, nr 3, sid 181-185.

Självbiografiska böcker

Gustafsson, S. (2006) *Maskrosungen*. Malmö: Bra Böcker.

Dahlin, D. (2007) *Skammens boning*. Stockholm: Ordfront.

Linderborg, Å. (2007) *Mig äger ingen*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.

Eriksson, T. (2009) *Vi har ju hemligheter i denna familjen*. Stockholm: Ica bokförlag